

Erfaringer fra Aarhus By- og Landskabslaboratorium

Når byen, forvaltningen og borgerne udvikler sig sammen

Aarhus Kommune har etableret by- og landskabslaboratorier som en ny metodisk tilgang til at skabe synergi mellem viden og praksis. Erfaringerne peger på, at traditionel planlægning ikke altid rækker, hvis vi vil skabe bæredygtige bysamfund. Det rejser spørgsmålet, hvordan styring og planlægning kan tilpasses en mere eksperimenterende og relationel tilgang – hvor by og mennesker bliver til sammen.

Af **Anne Mette Boye**, stadsarkitekt, Aarhus Kommune, og **Kasper Albrechtsen**, postdoc, Aarhus Kommune og Arkitektskolen Aarhus

Byer skal ikke blot være bæredygtige på papiret – de arkitektoniske og planlægningsmæssige greb skal også øge den oplevede livskvalitet, bidrage konkret til CO₂-reduktion og styrke økosystemer. Det kræver en aktiv stillingtagen til eksisterende bystrukturer, lokalsamfundenes identiteter og borgernes vaner – ofte forankret i såkaldte CO₂-lock-ins, dvs. fastholdelsen af uhensigtsmæssige adfærdsmønstre.

Der er behov for et fornyet styrings- og planlægningsparadigme

Det kalder på et nyt styrings- og planlægningsparadigme – nye former for byledelse – hvor evnen til at eksperimentere og arbejde på tværs af forvaltninger, fagligheder og skalaer er afgørende. Samtidig må planlægningen bringes tættere på de steder og mennesker, den vedrører, gennem konkrete handlinger. Det kan være mindre projekter eller ændret drift. Kommunerne spiller her en nøglerolle. De råder over væsentlige faglige kompetencer og beslutningskraft og har ansvaret for store dele af den fysiske planlægning og arealforvaltning. Kommunen besidder samtidig ofte en tæt kontakt til de

lokale miljøer, hvor omstillingen skal forankres. Disse perspektiver udfoldes gennem Aarhus By- og Landskabslaboratorium, hvor vi arbejder med at gentænke kommunal byplanlægning og byledelse i forskellige bytypologier i praksis. I dag er der etableret bylaboratorier i Løgten-Skødstrup og Spørring, mens Herredsvang og andre er på vej. Erfaringerne fra de første bylaboratorier rejser spørgsmålet: Hvordan kan byledelse og samarbejde udvikle sig, når planlægning bliver eksperimenterende og fælles? Målet er ikke en færdig model, men at finde måder at skabe den bæredygtige by sammen – over tid.

Arkitekturens metoder skaber dialog

I laboratorierne har de arkitektoniske metoder vist sig at være vigtige redskaber til at etablere forbindelser mellem forskellige aktørers perspektiver, faglige logikker og stedets konkrete virkelighed. Metoder som stedslysning, plan og snit samt rumlige og visuelle scenarier har i praksis fungeret som oversættende greb – etableringen af en fælles forståelse – der muliggør dialog på tværs af faglige og organisatoriske skel.

Særligt samspillet mellem steds læsning og scenarier har åbnet for fælles erkendelser – bl.a. i Spørring, hvor en omfattende landskabelig arealomlægning var på spil. Ved at sanse og aflæse stedet fysisk, historisk, socialt og atmosfærisk skabes et fælles grundlag for samtale og prioritering. Her bliver det tydeligt, hvordan enkeltstående projekter og faglige indsatser kan kobles og tænkes i større sammenhænge.

Fra faste planer til levende forandringsprocesser
"De tusinde interventioners plan" i Løgten-Skødstrup er et eksempel på, hvordan en anderledes tilgang til byudvikling kan tage form. Her har kommunen ikke blot indtaget rollen som rammesætter, men er trådt ind som aktiv deltager i en åben, eksperimenterende og langstrakt proces.

Arbejdet har det seneste år bestået af en række små, stedsspecifikke indsatser, der tilsammen har sat bevægelse i byens udvikling. Blandt de mest markante er omdannelsen af et restareal til en grøn lommepark samt etableringen af et nyt design i bymidten, der skaber lavere hastighed, grønnere

rum og bedre muligheder for ophold. En anden indsats involverer borgerne gennem analyser af jordbundsforhold med henblik på at vælge de rette træer, planter og blomster til fremtidig begrønning i grundejerforeningernes fællesarealer. Hertil kommer initiativer, hvor klimatilpasning bruges som løftestang til at forbedre forbindelserne for bløde trafikanter, skabe små grønne og uformelle mødesteder samt nedsætte bilhastigheden strategisk.

Med indsatserne er fokus forskudt fra implementering af færdige planer til deltagelse i levende forandringsprocesser. Her opstår betydning og retning i relationer mellem stedet, borgere, fagfolk og forvaltning. Uforudsigelighed og usikkerhed er i denne sammenhæng ikke blevet betragtet som barrierer, men som åbninger, der kalder på sensitivitet og handlekraft – hvor forskellige initiativer har sat nye i gang og samtidig påvirket de forrige.

Byskitsen giver blik for sammenhænge

Frem for at udvikle lukkede, enkeltstående projekter har laboratorierne arbejdet med territorielle sammenhænge – altså hvordan forskellige indsat-

Landskabsvandring, Spørring.

FOTO:
NIELS RYSZ OLSEN,
ARKITEKTSKOLEN
AARHUS

ser bindes sammen og skaber værdi i relation til stedet som helhed. Arkitektoniske metoder har her bidraget til at synliggøre stedets komplekse karakter og åbne for kontinuerlige, situationsfølsomme processer frem for hurtige "hit-and-run"-løsninger. Dermed er både lokale fortællinger, borgernes hverdagsliv, forvaltningsmæssige strukturer og langsigtede politiske mål blevet oversat til et fælles afsæt – ikke som konsensus eller kompromis, men som et mulighedsrum, hvor forskelligartede indsigter og ønsker bringes i spil i konkrete sammenhænge.

Processen begyndte konkret med udarbejdelsen af en byskitse – et kommuneplansværktøj, der sætter langsigtet retning for planlægningen af bysamfund. De små interventioner kobles til den overordnede strategiske byskitse. Denne blev til i dialog med fællesrådet, borgerne og på tværs af kommunale afdelinger. Vigtigst af alt blev byskitsen udviklet med afsæt i dybe og grundige stedslæsninger, som løbende blev genbesøgt, videreudviklet og suppleret med nye analyser.

Disse blev omsat til en byskitse samt scenarier for mulige udviklinger af Løgten-Skødstrup. Scenarierne

blev løbende justeret og udvidet på baggrund af nye indsigter, dialog med bysamfundet samt intern dialog i kommunen og henvendelser fra forskellige afdelinger og interessenter.

Omdannelsen af bymidten tog afsæt i byskitsen, der sammen med scenarier og kortlægninger af grønne restarealer og økologiske strukturer satte gang i diskussionen om øget begrønning og større nærvær til det omgivende landskab. Som videre fodrede en dialog mellem de grønne forbindelser, mobilitet og klimatilpasning. En kontinuerlig, iterativ og åben proces i konstant forandring, og hvor netop de arkitektoniske metoder ikke blot fungerede som analyser eller repræsentationer, men som en lærende praksis, hvor nye koblinger og forståelser kunne opstå.

Når kort, planer og scenarier foldes ud i dialog, og når borgernes erfaringer møder fagfolks sanselige læsninger af stedet, udvikles en fælles forståelse. Dette gjorde det muligt at arbejde med territorielle sammenhænge uden at miste blikket for det lokale – og at formulere fremtiden uden at abstrahere fra det eksisterende.

Workshop, Løgten-Skødstrup. FOTO: NIELS RYSZ OLSEN, ARKITEKTSKOLEN AARHUS

”
De handler
om co-becoming,
altså ”sam-tilblivelse
– en forståelse af, at
planlægning udvikles
som gensidig
tilblivelse.

Når byen, forvaltningen og borgerne udvikler sig sammen

En af de centrale erfaringer fra laboratorierne er, at arkitektoniske metoder som stedslæsning, skitser og scenarier kan fungere som sammenbindende redskaber i tværgående udviklingsprocesser mellem forskellige fagligheder, borgere og kommune.

Derudover rækker processerne ud over co-design og samskabelse: De handler om *co-becoming*, altså ”sam-tilblivelse” – en forståelse af, at planlægning udvikles som gensidig tilblivelse, hvor både fagfolk, borgere og steder transformeres gennem mødet med hinanden. Her optræder kommunen ikke alene som facilitator, men også som en aktiv og nysgerrig medaktør og forvalter i forandringsprocesser. Det synliggør planlægningens situerede og relationelle karakter – at forandre byen er også at lade sig forandre af den.

Erfaringerne fra laboratorierne peger på, at traditionel planlægning ikke altid rækker, hvis vi vil skabe bæredygtige bysamfund, hvor både mennesker og steder kan udvikle sig. Det rejser spørgsmålet, hvordan styring og planlægning kan tilpasses en mere eksperimenterende og relationel tilgang.

I denne forståelse bliver planlægning ikke et spørgsmål om at afveje og koordinere allerede formulerede interesser og løsninger, men om at give plads til, at nye erkendelser, muligheder og relationer kan opstå i selve processen – også internt i kommunen. Det handler om at træde ind i det ukendte, ikke for at kontrollere det, men for at give det form sammen med andre. Dette kræver særlig opmærksomhed på det, der endnu ikke er defineret, men som kan komme til syne gennem dialog, deltagelse og gensidig påvirkning.

Relationerne i centrum

Laboratorierne har vist, hvordan planlægning udvikles gennem relationer – mellem fagligheder, borgere og forvaltning, mellem landskab og samfund. Kommunens rolle forandres: fra styrende til deltagende, fra målfast til proces-understøttende. Ikke kun i dialogen med borgerne, men også internt på tværs af forvaltninger.

Co-becoming forudsætter mod til ikke at kende svaret på forhånd og kræver, at planlægningen tager afsæt i det konkrete sted og dets relationer. Det indebærer en erkendelse af, at planlægning altid er situeret: forankret i tid, sted og relationer. Denne form for planlægning og byledelse er langsom, lyttende og procesorienteret – men netop derfor i stand til at rumme kompleksitet og skabe løsninger, som er meningsfulde og langtidsholdbare i deres kontekst.

Fremadrettet rejser erfaringerne fra laboratorierne en række centrale spørgsmål: Hvordan bevarer vi den fleksible tilgang? Hvordan kan planlægningssystemet åbnes for eksperimenterende og læringsbaserede praksisser? Hvordan bevæger vi os fra sektoropdelte projekter mod sammenhængende, territoriale indsatser? Og hvordan skaber vi rammer, hvor planlægning ikke blot transformerer steder, men også de institutioner, der planlægger? Disse spørgsmål peger på behovet for fortsat refleksion og udvikling af metoder, der understøtter byens og institutionernes fælles tilblivelse.

Vi ser konturerne af en ny forståelse af planlægning, byledelse og bysamarbejde som processer, der er forankret i stedet, båret af relationer og drevet af en fælles vilje til at lytte, lære og forandre sig – sammen.

Workshop, Løgten-Skødstrup.

FOTO: NIELS RYSZ OLSEN,
ARKITEKTSKOLEN
AARHUS